

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za vse leto 60 Din.

Posamezne številke 1.50 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 11. januarja 1935.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštočkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Dr. Ivo Štepihar:

Demokracija

(Nadaljevanje.)

Ta podstava za demokratični optimizem se glasi: v popravilo ni dati demokracije, temveč demokracije. Odtod se sama po sebi pojavi misel, da moramo razpravljati, kadar govorimo o »nevšečnosti demokracije itd.«, o tem, kam so »demokrati« spravi demokratično, oziroma je-li to, kar vidimo pri današnji demokraciji »demokratov«, sploh še demokracija.

Tako se nam pokaže retorično vprašanje: »Ni vsak poskus, dati demokraciji globljo in stvarnejšo vsebino, že fašizem ali lažidemokracija kot — zavedni ali nezavedni, to je vse enako — odstop od resnega zasledovanja prave smeri raziskovanja, ker mi tudi pri že objavljenih sestavkih ni šlo za to, da zdravim demokracijo, temveč, da pokažem in — upam, tudi — dokažem neresničnost, da je fašistanska misel na sebi sposobna politična misel ali da je celo samo poprava nesposobne demokracije. V resnici sem in še zagovarjam nazor, da je stanovščina — neumnost. Če bi hotel polemizirati z gornjim retoričnim vprašanjem kot stvarno utemeljenim, bi pač dostavil, da je prvo ali pa drugo gotovo vsak tak poskus, ki si pripisuje nalogo »dati demokraciji globljo in stvarnejšo vsebino« in ki si to nalogo pripisuje v nasprotju z vsebino, kakršno nam predlaga. Kajti prava demokracija ima že svojo določeno in zelo stvarno vsebino, ki ji le sodobni »demokrati« ne dajo do veljave. Iz tega razloga mora biti vsak načrt, »dati demokraciji globljo in stvarnejšo vsebino«, dejansko in ne samo po avtorjevem zatirjanju, demokratičen.

Pri politični kritiki dr. Ahčinovega »Osnutka« — juristična je tako nemogoča — je težava prav v tem, ker se je treba boriti proti avtorjevemu nazoru, da je osnutek demokratičen, kar ni res, in proti nazoru avtorja, da se bo z njegovim osnutkom v gospodarstvu države uresničila demokracija, kar spet ni res. Osnutek je temveč po duhu avtoritaren, v gospodarskem cilju pa sledi papeževi okrožnici »Quadragesimo anno«, ki je pa prinesla tako nejasna gesla, da so se celo katoliški razlagci te okrožnice razdelili v dva popolnoma nasprotujoča si tabora. Drugače je s politično kritiko dr. Štefanovičevega načrta: ta avtor je vsaj v celoti priznal, da zametuje — demokracijo. Zato je tudi

slika, ki si jo dobiš o tem načrtu, takoj jasna in zaključek takoj mogoč, namreč: da je stanovska ureditev države nesmisel.

Ljudskemu občutku najdostopnejša je politična demokracija, tista, ki je dala sestavo ljudovlade, ljudske vlade v konkretni državi ime. Toda ravno ta stran demokracije je kriva, da ljudstvo pri politični demokraciji ne misli na pravi pogoj resnične politične demokracije, ki je v socialni enakopravnosti, v enakosti naproti proizvajalnim sredstvom. Kaj pomaga hlapcu ugotovljena tajnost in enakost volivne pravice, ko zadošča že, da gospodar njegov samo sumi, da je hlapec volil po svojem preudarku, ki je bil slučajno nasproten gospodarjevemu preudarku, pa bo hlapec na cesti in v življenjskem obstoju ogrožen. Nič ne pomaga. Hlapec bo volil tako, kakor mu bo gospodar namignil (ne: rekel ali naročil, kajti gospodar bo vedel, da je siljenje k nekemu glasovanju kaznivo). In volivna pravica je celo samo skrita demokratična pravica. Kako naj se pa hlapec javno uveljavlja po svojih političnih mislih? Ta preprosti primer pokaže, da sta korektor in zametovalec demokracije na povsem napačni poti, ko ob neporušenem gospodarskem redu popravljata oziroma zametujeta demokracijo.

Če ostanem pri politični demokraciji, bo točno po Austerlitzu treba izreči, da se da demokracija graditi in dograditi samo z demokratičnim duhom demokratičnih ljudi. Politična oblika, ki ne razpolaga s takimi ljudmi, bo otrpnila, se bo spremenila v videz, ki bo stisnil demokracijo v formular za odstranitev resnične demokracije. Najlepši zgled je Hitlerjev prevzem oblasti. Hitler se je z demokratičnim sredstvom volivne zmage polastil oblasti na popolnoma ustaven način, na bolj ustaven način, nego je pred njim vladal Brüning. Revolucija hitlerstva je žurnalistična domišljija. Hitler se je poslužil demokratičnih sredstev v dosego oblasti zato, da je demokracijo odpravil: njegov politični nazor je bil protidemokratičen. Toda, ker je s prevzemom oblasti opustil vsakršno socialno preoblikovanje države, je postal ujetnik gospodarskih moči, ki dejansko vladajo Nemčiji. Z odpravo demokracije ob obdržanju gospodarskega reda je zato Nemčija samo v poostreni obliki tam, kjer je bila

po Napoleonovem porazu, t. j. Nemčija sloni spet in stoodstotno na »podložništvu«. — Drugod — in to, kje vse, bo pač vsakemu bistremu opazovalcu jasno — so dejanski antidemokrati obdržali obliko demokracije.

Pri obeh načinih protidemokracije se je pa pokazala značilna istost. Ker so namreč protidemokrati demokraciji najbolj očitali, je bilo poleg korupcije strankarstvo. Vendar so protidemokrati povsod uvedli monopol ene stranke, v Italiji fašistične, v Nemčiji nacionalno-socialistične itd. Enostranski režim je pa višek strankarstva, je najbolj dovršena oblika strankarstva, in ker je strankarstvo pogoj za korupcijo, je jasno, da je enostranski režim tudi za razvoj in prospeh koruptnosti javnega življenja najboljši gnoj.

Kaj je strankarstvo? Da dobimo odgovor na to, je treba predvsem vedeti, da demokracija ni nujno zvezana s strankarstvom. Ker smo navajeni opazovati življenje političnih demokracij v strankah, se nam zdi na prvi pogled čudna ugotovitev, ki smo jo pravkar napravili. To je pa nasledek zamene strank s strankarstvom. Ta zamena pa ni utemeljena, kadar imamo opravka z resnično demokratičnimi ljudmi. Kajti v takem primeru so stranke sredstvo demokracije, ker stranke demokratičnih ljudi svobodno in demokratično tekmujejo v splošno dobro.

Strankarstvo pa ni dejstvo ali sredstvo, temveč miselnost, in sicer izpačena miselnost. Pogoj strankarstva je nedemokratično mišljenje, torej naproti demokratičnosti bolezen klikarskih ljudi, ki hočejo samo na zunaj učinkovati kot demokratični. Za ta duh je bistveno to, da isti koristi stranke ali klike s koristmi države, kadar je stranka na oblasti; pri režimu strankarstva, ki ga bomo videli takrat, kadar se tepe več strank za trenutek, ko bodo njih koristi iste s koristmi države, se koristi države preprosto selijo iz enega strankarskega tabora v drugega, tretjega itd. in nazaj, zato pa se tudi državni aparat tako nalezje strankarstva, da vzdržujejo stranke kar svoje garniture uradništva. Kar pa je za režim strankarstva značilno, celo neizogibno, je, da zavaja ljudi v koristolovstvo, kruhoborstvo, jim krivi hrbtenice in jih napravlja naproti drugače mišlečim nestrpnim. V strankarskem, ne v demokratičnem pojmovanju je zato podano razbijanje shodov, zasramovanje nasprotnikov, pretnje z obračunom in razlogi pesti sploh. Od tega režima se enostrankarski režim razlikuje samo po dovršenosti or-

— i:

Knjige za slovensko ljudstvo

Družbe Sv. Mohorja za l. 1935.

(Konec.)

»Stiški svobodnjak«

je najboljšo dosedanje pripovedno delo Ivana Zorca, veliko sočnejše in neposrednejše kot prva knjiga Zorčeve trilogije »Beli menih«, ki jo je izdala lani DSM. Glavni prvak slovenski svobodni kmet Trlep, veterinarski plemič gospod Ambrož, ki je na strani ljudstva zoper gradove, tlačanka Liza, velikan Kapič in velikanka Urša, graščaki in graščakinje, stiški patri z opatom in Lavrencijem, valpti, tlačani, sejmi in turški napadi se pisano vrste v Zorčevi povesti. Stična in dolenske vasi, Ljubljana, Kamnik, mekinjski samostan, grad Šumbreg, Žužemperg, tabor na primskovskem gradišču okoli cerkve Matere božje, goreči samostan v Stični, ki so ga zažgali in oplenili Turki, se vrste eden za drugim v preprostih, jasnih slikah, polnih živih barv. »Stiški svobodnjak« je slovenski roman, ker se je Zorec res zatopil v krajino in ljudi in podaja slovensko življenje h koncu srednjega veka naravnost prijemljivo ter resnično, ne po kakšnih tujih zgledih, ampak po resničnih virih, naravno in neprisiljeno. Zaradi tega diha iz povesti pravi duh časa in zemlje. Tako-le n. pr. začne Zorec poglavje: »Tisti veliki četrtek dopoldne je Trlep gnojil sadovnjake, molil na čast svete Trojice in v prazni veri tresel drevje, da

bi rodilo dobro...« ali pa: »Binkoštno soboto je Trlep z blagoslovljeno vodo kropil polje, da bi ga Sveti Duh otel toče in slabe letine. Njive so bile same in tihe, nihče ta dan ni smel delati. Sveti Duh sam je nad njimi in rosi po zemlji.« Zorčev način pripovedovanja ni pregledski, ki je sicer zgodovinsko še bolj barvit, ampak tudi bolj zgoščen in nerazumljiv, ampak je jasen in razumljiv človeku iz ljudstva. Stiški arhivi sami so Zorcu odprli okno, skozi katero je gledal živega slovenskega človeka v srednjem veku. Zato ima njegov slovenski roman tudi pravo književno vrednost nele vrednost ljudskega beriva.

»Anton Martin Slomšek«

Ta življenjepis, ki je tretji o škofu Ant. Mart. Slomšku, piše prelat dr. Kovačič in bo izšel v dveh zvezkih. Prvi zvezek, ki je izšel letos, popisuje Slomškovo življenje do l. 1846., ko je bil imenovan za opata v Celju. Slomšek je že, ko je bil bogoslovec v Celovcu in pozneje spiritual v duhovnišnici v Celovcu, bil pedagog in vzgojeslovec, tedaj v časih, ko se za izobrazbo slovenskega preprostejšega ljudstva ni zavzemal nihče. Bil je že v 21. letu odličen Slovenec in je v svojem prvem nastopu, ko je pričel s podukom slovenskega jezika v Celovcu, dejal v svojem »Napeljavnem govoru k Slovenskimu zboru«: »Zakaj tajiš nespametnež, da si Slovenec, ko vendar slovenstvo na čelu nosiš, kaj se sramuješ svojega očeta in matere, zato, ker sta Slovenca?« V njegovi rokopisni zbirki iz časa bogoslovstva je na prvem mestu zapisana pe-

sem »Slovenstvo«. Brigal se je kot podeželski kaplan za blagor ljudstva, pridigoval zoper lahkomišelnost in gizdalinstvo ter vodil »nedeljske šole«. Ko je bil spiritual v Celovcu, je imel na binkoštni ponedeljek l. 1834. v Blatnem gradu visoko nad Celovcem, v dandanes ponemčenem kraju, glasovito pridigo o dolžnosti spoštovati svoj materni jezik ter je bogoslovce naganjal, da naj ustanavljajo »nedeljske šole« in naj se usmilijo mladine ter jo izobrazujejo. Z Ahacijem, Poklukarjem in Hafnerjem je prirejal »slovenske sestanke«. Dr. Kovačič je prvi porabil Slomškove dnevnike, ki jih dosedanja življenjepisci Slomškovi niso imeli na razpolago. Zanimivi so popisi Slomškovih počitniških potovanj leta 1833. (Celovec—Solnograd—Linc—Dunaj—Gradec—Celje—Solčava—Celovec), l. 1834. (iz Celovca v Mežo, Št. Andraž, Savinjsko dolino) in leta 1837. (iz Celovca v Kranjsko goro, v Ljubljano, Novo mesto, Zagreb, Varaždin, Strigovo, Ljutomer, Veliko nedeljo, Ptuj in iz Celja v Celovec). Ta potovanja, ki jih je napravil peš in jih sam popisal v dnevniku, so neposredne, impresivistične slike slovenskih razmer, krajev in ljudi tistega časa, podane preprosto in dejansko. Zanimivo je brati, kako je Slomšek, ko je šel peš iz Kranja v Ljubljano, s težavo v dežju prišel do Št. Vida nad Ljubljano, tu prenočil na klopi v kmečki krčmi ter drugo jutro prišel v Ljubljano, kjer so mu dopadle cerkve in posebno stolnica in njena okolica in pa Tivoli ter Kongresni trg, kjer so ravno zidali kazinsko poslopje. Zvečer je šel Slomšek v gledališče, kjer je naletel na sošolca iz ljubljanskega liceja dr. Franceta Prešerna,

ganizacije. Pri enostrankarsk. režimu je samo odpadlo licitiranje med strankami, ker si je ena stranka priborila monopol in postala absolutni gospodar države, je državo požrla in sedla na njeno mesto. Fašizmi, nacizmi ali korporativizmi so vsi enostrankarski. Taki sestavi so pa sami najlepši dokaz za to, da strankarstvo ni bitnost demokracije, temveč je zašlo v formalne demokracije, ker ljudje, zlasti voditelji, niso bili v resnici demokratični. Strankarstvo se razvija toliko bolj, kolikor bolj izginja demokracija. Če je demokracija diskusija in ker demokracija ni samo sestav, temveč predvsem demokratičnost ljudi, se sme večina uveljavljati le na način, ki manjšine ne zatira. V strankarstvu pa je taka diskusija izključena, že zato, ker vnaša strankarstvo v sestav čisto navadno računstvo, seštevane in odštevane številke. Medtem ko so torej stranke demokratičnih ljudi sredstvo demokracije, ljudske vlade, je demokracija sredstvo strankarstvu, in to niti ne za zmago strankinega političnega programa, temveč samo zaradi zasebnogospodarskih profitov strankinih ljudi.

Vprav z zrelščica k očitku, da prinaša demokracija strankarstvo, kakor to trdi fašizem, ki sodi i tako prav vse po površju, se kaže edina razlika med fašizmom na eni strani in med lažidemokracijo strankarstva na drugi strani: namreč ta, da bo fašizem enostrankarski režim uzakonil, enostrankarski režim z demok. skorjo pa bo zanikal in tajil svojo naravo. Zato je tudi enostrankarski režim z demokratično skorjo zadnje možno stopnjevanje strankarstva: namreč anarhija ob formalni zakonitosti. Pri tem režimu so državljani po zapisanem zakonu enakopravni, svobodni, uživajo sploh vse tiste človeške pravice, ki dajejo neogibnost sodobne človeške in politične kulture, po nezapisanem diktatu vladajoče stranke so pa v resnici povsem brezpravni.

Zato je pri strankarskem režimu slučaj, ako se godi pravica, ki jo določa zapisani zakon. Le v primerih namreč, pri katerih stranka ali sploh nima načrta ali pa je po tistem boju v stranki sami pustila na cedilu pri stvari prizadete pripadnika, pride v veljavo tisto, kar hoče zapisani zakon. Taki pojavi pomenijo, da veljata pri strankarskem režimu, posebno pa pri enostrankarskem dva reda: eden, ki živi samo na papirju, ki velja samo, če stranka ne izreče kaj drugega, in ki se da opisati z zakonom; drugi, neopredeljivi, od vsakokratnega položaja v stranki odvisni, nikoli vnaprej določljivi pa v resnici. Gotovo je, da pri takih razmerah nihče prav za prav ne ve, pri čem je. Nihče velja prav doslovno: kajti tudi pri stranki sami, nositelji režima, ne vedo tega. To pa zaradi tega, ker se je po odstranitvi vseh strank razen vladajoče tekmovalna vihra med strankami sama po sebi preselila v tisto eno stranko. Pod odejo »enotne« stranke se vršijo še bolj ljuti boji med raznimi klikami iste stranke, tako da poskakuje ta ideja še bolj, nego če bi pokrivala različne stranke. Razume se, da teh pojavov stranka ne dovoljuje videti, ali s tem jih ne spravlja s sveta. Stranki pač zadošča, da živi v zmoti preprostih množic.

Toda, če smo mnjenja, da je pristnost demokracije odvisna neposredno od ljudi, pripoznavamo vendar tisto geslo stanovščinarjev, ki pravi, da to in to ljudstvo za demokracijo še ni zrelo, da je treba šele vzgoje k demokraciji. To geslo namreč

fašistanci pritegujejo, kadar utemeljujejo potrebo voditeljstva, ki da je poklicano, da ljudstvo nekako priuči k demokraciji. Seveda je to na glavo postavljen posledek resničnosti, da je prava demokracija osnovana, da živi le tam, kjer so ljudje svobodni. Samo v svobodi je mogoče ljudem privzgojiti odločilne lastnosti, kot so to samozavest, poštenost, spoštovanje osebnih nedotakljivosti, tujega političnega prepričanja in vesti. Teh lastnosti pa ljudje vendar ne morejo imeti, če se stranke ali celo ena sama stranka polasti državnega aparata. Kajti državni aparat ne dela in ne učinkuje s kako miselnostno sponljivo, temveč z monopolom izvršljivosti, prisilnosti. Obratno so tudi samo svobodni ljudje sposobni ustvariti svobodo spoštujoč državni aparat. Vzgoja in obstoj demokratičnih ljudi nujno torej izključuje možnost nastanka strankarstva, klikarstva. Demokratični ljudje, t. j. svobodnjaki bodo v mirni, kakovostni tekmi izvedli izbero voditeljev in bodo pomote pri izbihi tudi sproti popravliali. Pri voditeljstvu je pa tako popravljanje zmote pri izbihi izključeno. V tem pojavu prave demokracije je tisto bistvo, radi katerega sem uvodoma uveljavil nazor, da je demokracija mišljenje, da je vsakdo povabljen, da sodeluje pri izbihi; je povabljen, ne prisiljen, da sodeluje, in to pasivno ali aktivno, kakor se mu zdi, ali kakor se čuti sposobnega. Demokracija je tedaj organsko nujno kolektivna, po smotru selektivna, po izvedbi individua-

listična; zadnje pa pod pogojem kakovosti in pod pogojem, da individualistični element ne sme priti v nasprotje s kolektivom.

Protidemokratiji se prav dobro zavedajo, da tiči demokracija v svobodnih ljudeh. Zato se njihov tisk, in tega je dandanes več, kakor bi bila podoba, dosledno trudi ljudem tudi dopovedati, da so svobodni. V protidemokratičnem tisku mrgoli fraz, s katerim se samozvanci laskajo ljudstvu, kakor »naše zavedno, naše politično zrelo občinstvo, preizkušena državotvornost naroda, jasno stališče volivcev, plebiscitarni izrek naroda« itd. itd., in to vprav pri razlaganju političnih dogodkov, pri katerih se je v resnici pokazalo nasprotje teh poklonov. S tem rišejo sicer ljudstvu svobodo na zid, toda tako svobodo vzame lahko prvi dež. Svoboda pa obstoji v socialni in gospodarski enakopravnosti; svoboda živi samo, če nihče radi izrabe svoje miselne, umstvene, dejavne svobode ne bo moral tvegati svojega življenjskega obstanka. Zato je treba za resnično svobodo ljudi takega gospodarskega in družbenega reda, ki poroščuje socialno in gospodarsko enakopravnost. Gospodarski in družbeni red, ki tega ne zagotavlja, tedaj prave demokracije sploh dati ne more. Pa je tudi dati noče.

Pogoj bodočih demokracij je zato oprostitev in gospodarska neodvisnost delovnih množic. In s to ugotovitvijo lahko preidemo k pravilom resnične demokracije.

„Slovenski teden“

Kadar sliši »Pohod« besedo »slovenski«, že se mu nagubani čelo. Pa da ga ne bi zaskrbel »Slovenski teden«! In še na slovenskem vseučilišču! Saj teden, to je dvainpetdesetinka leta! Navsezadnje utegnejo slovenski študentje na slovenskem vseučilišču zahtevati še dva slovenska tedna. Kam pa pridemo?

Kaj pa je prav za prav ta »Slovenski teden«?

V božični številki smo že poročali o njem. Slovenski visokošolci so si ga zamislili tako, da bi pridobili rektorat in profesorje slovenskega vseučilišča v Ljubljani, da bi ta teden v svojih rednih urah predavali o vprašanih, ki so v zvezi z življenjem našega naroda, njegovim kulturnim, gospodarskim, socialnim in pravnim položajem, ter o naših močeh, ki so se proslavili v znanstvenem svetu.

Prav slovensko skromen je ta program. In stvari, ki jih namerava izvesti, so tako samoumevna podlaga za izobrazbo vsakega slovenskega omikane človeka, vprašanja, ki jih zastavlja, so tako osnovna zahteva do vsakega, ki hoče kedaj služiti slovenskemu ljudstvu in med njim, da bi človek k večjemu vpraševal, kako to, da ga poklicani že davno niso izvedli, da je morala visokošolska mladina sama vzeti stvar v roke, kakor jo je vzela tudi pri knjižnični akciji.

»Pohodu« pa je spričo tega tako samoumevne-ga programa »Slovenskega tedna« — ki ga pa, že ve zakaj, ne navaja! — šinila kri v lice. Zanimivo je, da v vsem dolgem sestavku, ki obsega kaki dve tretjini strani, prav nič ne pove, kaj mu na »Slovenskem tednu« ni prav. Golo dej-

stvo, da se pripravlja teden, ki naj bi bil posvečen slovenski kulturi, mu je dovolj. Po isti logiki se bo spravil kedaj na predavanja o slovenskem jeziku, književnosti, zemljepisu, zgodovini, gospodarstvu. Saj nazadnje »Slovenski teden« noče nič drugega, nego kratek pregled teh vprašanj, pregled, ki bi v svoji zgoščenosti dal slovenskemu študentu jasno sliko o dejanju in nehanju našega naroda.

Kakor že rečeno, »Pohod« zoper program »Slovenskega tedna« na sebi ne pove prav ničesar. Obreguje se obenj samo od strani, s sumničanjem njegovih osnovateljev, ki jih imenuje preprosto »klero-komuniste«, češ glej policija, in »slovenstvujušče«, češ pazi dvakrat policija, če niso morebiti z makedonskimi revolucionarji in komitadžiji v zvezi. Tudi se mu zdi logičen posledek tega tedna, da bodo zasnovali Hrvatje v Zagrebu svoj hrvaški, Srbi v Beogradu svoj srbski teden in tako naprej.

Pred vsem: kaj bi bilo kudega, če bi Srbi in Hrvatje to res storili? Toda ne bo tega treba, ker oboji že imajo davno ne samo svoje tedne, ampak mesece in leta. Lani smo priobčevali dopise in sestavke, ki so kazali, kako goje vprav Srbi svojo narodno zavest, kako ga skoraj ni še tako preproste-ga Srba, ki ne bi poznal svojih znamenitejših kraljev in slavnih mož, ki zlasti ne bi poznal splošne srbske, pa tudi popolnoma krajevene zgodovine, poznal marsikdaj bolje, nego marsikateri naš izobraženeec slovensko. In mi smo to vrsto domoljubja samo odobraval in vabili naše izobraženstvo, naj gre in stori prav tako. Kajti osnovno načelo

ki je Slomška podražil, da bo povedal kanoniku Pavšku, da je zalotil celovškega spirituala, t. j. Slomška v gledališču. Po predstavi sta šla Prešeren in Slomšek v gostilno k »Maliču«, pri slovesu je pa Prešeren izročil Slomšku zbadljivo verz: »Ker stara para zlomek devišstva preveč vzel, je mlajši njega Slomšek prodajat ga začel«, cikajoč na Slomškovo knjigo »Krščansko devišstvo«. Ko je bil Slomšek v Vuzenici nadžupnik, je izdal svojo znamenito knjižico »Blaze in Nežica«, ki je izšla l. 1842. v 4000 izvodih, pa je že l. 1846. bila razprodana. l. 1848. je izšla druga izdaja, l. 1857. pa tretja. Tisoči in tisoči otrok v »nedeljskih šolah« so se učili iz nje. Kardinal Schwarzenberg jo je dal prevesti v češki jezik, iz Moskve so jo naročili (80 izvodov) in na peterburškem vseučilišču so jo dolgo rabili kot pomožno knjigo pri vzgojeh slovanov! Slomšek je bil mož slovenskega ljudstva, njegova skrb za »materinski jezik« in za izobrazbo slovenske mladine je izpolnjevala vso njegovo bit. Zrastel je iz malega življenja, bil je delavec na drobno, skromen in preprost, ponižen asket, demokrat, ki je živel in delal zaradi stvari in iz prepričanja, ne za čast in hvalo, eden tistih pravih slovenskih ljudi, ki so edini pomagali slovenstvu ohraniti in mu dali nadčasovne osnove.

Dr. Kovačičevo delo ni pisano za leposlovce in bo očitno šele drugi del Slomškovega življenjepisa podal popolno podobo Slomškovega. Knjiga o Ant. Mart. Slomšku je pa za dandanašnji čas, ko ljudje, ki so rojeni Slovenci, slovenstvo pobijajo, potrebna in koristna, ker je prava in resnična slovenska knjiga za ljudstvo.

Slovenski pregovori, reki in prilike.

Spisala sta to knjigo Franc Kocbek in Ivan Sašelj. Ima 246 strani in okoli 6000 slovenskih pregovorov. Najstarejšo zbirko slovenskih pregovorov je izdal že Mihelič l. 1780., zbirali so jih

Urbas, V. Kurnik, Metelko, Fran Erjavec, dr. Sket in drugi. Je pa Kocbek-Sašljeva zbirka največja do danes in pa najpopolnejša. Je to knjiga modrosti slovenskega ljudstva. Škoda, da obsežno gradivo ni znanstveno obdelano in razporejeno po krajih, kjer so pregovori nabrani ali pa vsaj po vsebini. Pregovori so razporejeni po začetnih črkah v abecednem redu, posebej so pa natisnjena vremenska prerokovanja, vremenski pregovori in pregovori o nekaterih posebnih dnevih. Kocbek-Sašljeva zbirka je nekaj pendant k dr. Štekljevim »Slovenskim narodnim pesmim«, čeprav je delo dr. Šteklja znanstveno delo visoke kakovosti. Kocbek-Sašljeva zbirka, ki je tudi neprimerno manjšega obsega, pa podaja to gradivo, ki ga s pridom bere navadni človek. DSM, ki ni znanstvena družba, je s »Slovenskimi pregovori« opravila važno delo za slovensko narodopisje. Škoda, da ni napisal predgovora kak slovenski narodopisec in podal vsaj nekaj pojasnil o tej zbirki in zbranim gradivom. Predgovor je napisal belgrajski vseučiliški prof. dr. V. Čajkanović (tiskani seveda v slovenskem jeziku), ki pravi, da je ta zbirka po bogastvu gradiva, svežosti in raznovrstnosti ena najlepših zbirk narodopisne književnosti in da imajo slovenski pregovori visoko zgodovinsko in etnografsko vrednost.

Zakaj smo pisali o teh štirih knjigah DSM tako obširno? Zato, ker so te knjige res naše slovenske, ne le po besedi — po slovensko pisanih knjig je dosti, včasih zaradi slabe in nepotrebne vsebine, ki ne čutijo slovensko, še preveč — ampak, ker so slovenske po duhu in po namenu. Pisali smo zato, da jih dvignemo nad papirnatu poplavo, ki nam nič ne koristi. Slovenstvo je vsebina, ne beseda, je naravno dejstvo, ki se naj v slovenski knjigi vidi in čuti in je čuti tudi človek iz ljudstva današnji dan.

Janez Kocmur:

Nekaj spominov

(Nadaljevanje.)

Z odhodom Mahniča na Krk in Missije v Gorico zaključuje prva doba Susteršičevega javnega delovanja, ki je bila odločilna za vse njegovo življenje. Ob prihodu Jegliča kaže mlado katoliško gibanje že vse znake deljenega dela. »Rimskega katolika« je nasledil »Katoliški obzorik«, ki je v njem upravljal Mahničevo dediščino Ušeničnik. Kalanov »Domoljub« je postal kašipot sodelavcem na deželi. Krščanski socialci, združeni v »Katoliškem delavskem društvu« in »Društvu katoliških delavk«, so že imeli svoj tednik »Glasnik«, ki sta ga prva leta pisala Krek in Gostinčar. Dr. Frančišek Lampe je že deseto leto vzbujal zanimanje za leposlovje in umetnost, vabeč zlasti dijake v krog »Dom in Svetovih« sodelavcev. Mladinski mesečnik »Vrtec« je bil trdno v rokah dr. Antona Kržiča, profesorja veronauka na učiteljskišči, ki je ustanovil še »Angeljčka« za najmlajše. Dijaki so imeli celo vrsto listov: največ pomembnih delavcev so dala alojzjeviški in Krekovi ligaši. Za strogo nabožnost so skrbeli »Zgodnja Danica«, »Drobtinice« in deloma tudi semeniški »Pomladni glasi«. Odločen preokret se opaža celo v knjigah Družbe sv. Mohorja. Delo pred leti za oči javnosti zgoščeno skoraj izključno v »Slovenca« in »Rimskem katoliku«, so zdaj opravljali mnogi njegovi sateliti. Skrb za naraščaj svetnega razumnštva, prej prepuščena zgolj sluščaju, je postajala bolj in bolj sistematična, organizirana. Na čelu vsega gibanja je stal po imenu Susteršič, dejansko pa je bil le bolj strelovod, ki so vanj udarjale strele.

Z Jegličevim prihodom se je položaj korenito spremenil. Prišel je iz šole vrhbosenskega nadškofa dr. Josipa Stadlerja, gojenca jezuitov. V Sarajevu se

vzgojeslovja je, da se zida vsaka stvar, in zlasti tudi hiša domoljubja od tal, ne pa od strehe. Sele iz domačega, krajevnega domo- in rodoljubja se more razviti splošno. Človek pa, ki slovenstvo mali in prezira, seveda ne more biti dober Slovenec, pa nujno tudi še manj dober Jugoslovian.

Najhujšo grožnjo si je pa »Pohodov« sestavkar prihranil za konec in zaskrbelo ga je njegovo krščanskega usmiljenja polno srce: kaj bo, če spričo tega »Slovenskega tedna« zaprejo bratje onkraj Sotle in Kolpe meje za naše ljudi, ki si tam iščejo dela in kruha.

Ta predmet je pri »Pohodu« prav posebno priljubljen. Slovenci da prav za prav živimo nekako od miloščine in dobrosrčnosti svojih bratov. Nekakšni miloščinarji smo, in gorje nam, če nam odtegnejo tisti onkraj Sotle in Kolpe svojo bratovsko pomoč.

Na to trditev smo se že nekajkrat odzvali. Po-

vedali smo, kako je prav za prav s tisto miloščino, s katero moremo

opozorili na to, da si je tudi v Sloveniji na tisoče Srbov in Hrvatov našlo delo, opozorili zlasti na to, da prispevamo nad pol milijarde za razne osrednje naprave in da torej ne bi bilo nič posebnega, če bi živelo nekaj več Slovencev v območju in področju teh osrednjih naprav.

»Pohod« seveda vseh teh stvari ne vidi, ker jih noče videti. Saj bi to ne šlo v njegov načrt, maliti Slovence in slovenstvo. Včasih gre to sicer bolj težko, zlasti kadar mu stopajo slovenski gospodarstveniki na prste. No, pa tudi takrat se izmaže »Pohodov« mož: je pač tako na svetu, da mora plačevati višja kultura, ne pa večje bogastvo.

Vendar, vendar — ali se ni kedaj »Pohodu« samo od daleč zazdelo, da je s tem prav za prav popolnoma zavrzel svoj miloščinarski nauk?

OPAZOVALEC

Miselnost našega uradnika in Lajovic

O »našem uradniku in državi« je napisal Anton Lajovic za »Juro« nekaj ze precej iznojenih domiselskov — skoraj za dva jutranja predela mu jih je naraslo pod peresom.

Najprej nam pripoveduje znamenito novico, da se v Avstriji »skoraj ni pripetilo, da bi Slovenec služil na nekoliko vaznejšem vodnem mes-u, Slovenci so bili tacas vedno samo subalterni, podrejeni uradniki in sluga«.

In prav tako je znamenit in omembe vreden logično-sociološki zaključek:

»To socialno statusce našega tedanjega uradnika je rodno v tedanjem slovenskem uradnistvu cisto posebno miselnost.«

Tudi tole dognanje je že nekam obrabljeno, čeprav radi priznamo, da prav v današnjih dneh ne skoduje, če ga slišimo ponovno in ponovno:

»Oni, ki so, bodisi iz osebne ambicije, bodisi da zboljšajo svoj materialni položaj, čutili potrebo hitrega napredovanja v službi, so to skušali doseči predvsem zato, da so z načinom svojega službovanja poskusili ugajati nemškemu vodilnemu uradniku. Rodilo se je stremušstvo, ki je plezalo kvišku s tem, da je naš podrejeni stremuh v službenem in osebnem pogledu na najslajši način ustrezal nemškemu šefu. Zato je slovenski uradnik pri svojem uradovanju na eni strani, da se formalno zaščiti, posloval strogo po črki predpisa, na drugi strani pa skušal uganiti, kakšno utegne biti naziranje njegovega nemškega šefa v tisti stvari. Pri takem poslovanju je bilo izključeno, da bi bil hotel naš tedanji uradnik v dvomljivih vprašanjih kedaj prevzemati sam nase kako odločilno odgovornost, marveč je kril sam sebe, držeč se formalistično črke predpisa, pa najsi so bile posledice njegove rešitve še tako malo razumne.«

Imenitna je zlasti opazka, kako je podrejeni stremuh na »najslajši način skušal ustrezati nemškemu šefu«. Če bi se nam zdelo, bi te lastnosti slovenskega uradniškega hlapčevanja lahko spopolnili z prav drastičnimi primerami. Tako na primer so nam znani slovenski uradniki, ki celo za časa vojne s slovenskimi strankami slovenski govoriti niso hoteli znati. In znan nam je primer, da je soproga slovenskega uradnika nosila za časa vojne z dežele njegovemu nemškemu predstojniku jajca, maslo in druge koristne stvari in mu s tem slajšala vztrajanje v »boju za pravično stvar osrednjih sil« (Durchhalten!) Slovenskemu malemu človeku, zlasti delavcu in njegovim otrokom so bila sicer tako odtegnjena neogibno potrebna živila — pa kaj tisto, če je le podložnik na tak najslajši način lahko ustregel svojemu gospodu. Mislimo, da je prav za prav popolnoma odveč pripomba, da so ti nekdanji podrepaniki najslajših načinov danes vneti in veliki jugoslovenci, in brzkone jih tudi g. Lajovic prav dobro in prav od blizu pozna.

In ker so te stvari in ti ljudje g. Lajovicu prav dobro znani, ne moremo videti v njegovih orisih psihologije slovenskega uradništva nobenega pravega pomena. Kajti manjka jim logično in psihološko pravilna podstava. Ne zato, ker je kraljevala v »miselnosti slovenskega inteligenta Heglova ideja o državi kot posebnem bitju« (mimogrede pove-

Fašizem, „Prelom“ in stanovščina

Zadnji »Prelom« se je spravil na nas, ki nas imenuje »neki manj znani ljubljanski tednik«, menda da s tem poudari nasprotje do bolj znanega ljubljanskega tednika »Preloma«. Všeč mu ni naš boj zoper stanovščino, ki da jo »po vsej sili hočemo spremeniti v fašistanovščino« in zanima ga, če bomo prišli tudi »Slovenca«, ki v svojem načelnem uvodniku z dne 30. decembra med drugim piše, da zastopa krščansko stanovsko misel, ki pa ni razredna, ampak objema ves narod kot celoto, v katerem naj zavzema vsak stan tisto mesto, ki ga po svojem delu in socialni koristnosti zasluži.

Površnost tudi za bolj znane ljubljanske tednike ni priporočljiva lastnost, sicer bi bili morali njegovi ljudje vendar brati v naših sestavkih zoper stanovščino in fašizem, da smo odklonili in še odklanjamo vsaktero stanovščino, ki navsezadnje državnopravno, pravstveno in socialno ne more biti drugačna kot fašistična in ne more voditi drugam, nego v fašizem. In bral bi bil lahko in še lahko bere, da smo jo odklonili, kjerkoli smo jo srečali, tudi pri »Slovencu«, da tudi pri naših sodelavcih samih, ko smo kot demokratičen list, kot list za svobodno diskusijo, priobčevali sestavke, ki so se sicer v dobri in poštenj veri ogrevali za nekakšen način stanovske ureditve države, ne da bi si bili svesti dejanskih posledic, ki bi jih taka stanovska ureditev nujno morala imeti.

Tiste besede, ki jih navaja »Prelom« iz »Slovenca«, so pa na vsak način presplošne, da bi mogle dati podlago za stvarno diskusijo o stanovstvu in fašizmu. Kolikor zasledujemo »Slovenca«, je bil in je še pripadnik osnovnih demokratičnih političnih načel: svobodne volitve, splošna, enaka, neposredna in tajna volilna pravica, popolna odgovornost vlade ljudstvu in njegovim zastopnikom, decentralizacija uprave in zakonodaje. V tem in v takem okviru pa je seveda mogoče za vsakega, da upošteva dejanske sestavine družbenega ustroja, kakor so med drugim tudi stanovi.

Vse to so tako čudovito jasne stvari, da nam sprva ni bilo umljivo, zakaj se je »Prelom« pri taki maloti zadel ob nas, ko smo mu dali večih priložnosti. Pa smo kaj kmalu uganili: dalo mu je

tisto naše opozorilo v predzadnji številki »Slovenije«, naj slovenski Bojevniki pazijo, kajti v tujini da jih slikajo se kot fašiste, in naj hkratu preisčejo, kdo hoče zlorabljati njih načela in jih izrabljati zase.

Namesto torej, da bi se »Prelom« hudoval na tiste, ki razglašajo naše Bojevnike za fašiste, pa se zadeva ob nas, ki se borimo zoper vsakršni fašizem, in s tem in tako je »Prelom« nehote razkril pred nami svoje karte. In še tole:

Nečesa ne bo mogel »Prelom« utajiti, da je namreč zadnje čase prav v tesnih zvezah tudi z Jugoslovensko akcijo. Ta Jugoslovenska akcija je pa neposredna naslednica nekdanje Orjune, ki jo ima slovensko ljudstvo v prav slabem spominu (linčanje političnih nasprotnikov v Trbovljah, stiskanje prstov po navadah srednjeveškega sodstva in podobno). Orjuna je seveda morala biti zoper demokracijo, ker je slovensko ljudstvo odklanjalo njo, njen program in njene načine in zato ni imela drugih močestnosti, da se uveljavi, nego z nasiljem in proti ljudski volji.

To pa je tisto drugo, ki se je moralo »Prelomu« še bolj zameriti, ko smo namreč pokazali na pravi značaj in program Jugoslovenske akcije, o čemer »Prelom« dosledno molči. »Prelom« tudi ne reče besedice o tem, da večina Bojevnikov noče imeti prav nobenih zvez niti z Orjuno niti z njenim bližnjim ali daljnim sorodstvom.

Prav tisti »Prelom« pa ni v isti številki, ko nam zamerja naše stališče do stanovščine, navaja nekaj Masarykovih misli. Ni ga večjega nasprotnstva, nego med Masarykovim doslednim in brezpogojnim demokratizmom in iz njega izvirajočim odklanjanjem kakršnegakoli posilstva misli in prepričanja ter med stanovstvom in fašizmom katerekoli vrsti. In malo je mož, ki bi to svoje stališče ne samo dosledno izpovedovali, ampak se prav tako dosledno tudi ravnali po njem. Zdaj pa prihaja »Prelom« in navaja Masaryka, kakor bo kedaj prihodnjič navajal kako izjavo Jugoslovenske akcije. Mar nima »Prelom« prav nobenega čuta za to, kaj gre in kaj na noben način ne gre? In da so stvari na svetu, ki ni med njimi kompromisa?

je bil naučil ceniti vrednost tiska in organiziranega prosvetnega dela. Stadler je bil velik zaščitnik frančiškanov, ki so se bili že pred njim tako vrstili v ondotno zemljo, da se poznajo sledovi njihovega dela prav povsod. V letih 1898 do 1901 sem jih opazoval na lastne oči, dasi sem bil kot vojak zelo omejen v svoji svobodi. Bosensko-hercegovski muslimani se niso pomišljali, pošiljati svoje sinove v samostanske srednje šole; dajali so jim celo prednost pred državnimi. Pozneje sem se seznanil z mnogimi, naletel pa nisem ne na enega, ki bi se bil izrazil neugodno o teh šolah. Omenim naj samo Salih Kulovića, sina revnega hodže (muslimanski duhovnik najnižje stopnje), pozneje pravnika, ki je hodil osem let v največjem blatu in snegu iz Kaknja v dve uri oddaljeno jezuitsko gimnazijo vsak dan tja in nazaj. In z njim še mnogo drugih. Nihče od njih se ni odtujil svojemu narodu; vsi so ostali zavedni Hrvatje, Dunaj in Pešta sta delala na vse kriplje — zaman; ljudstvo je ostalo, kar je bilo. »Gospodin Franjo« Maslija-Podlimbarskega je le bled odsev tega, kar se je dogajalo tam za časa avstro-ogrške okupacije. Zato je narod sovražil vse, kar je nosilo vojaško ali drugačno uniformo. Ko so neke noči 1. 1901 v Mostarju zagrmeli iz gorskih fôdov trdnjavski topovi, oznanivši požar v ondotni vojaški bolnišnici, ni prišel ne en domačin v bližino. Edina iz vojaških krogov, ki sta tisti čas uživala zaupanje domačinov v Mostarju, sta bila polkovni zdravnik dr. Karel Stehlik, po rodu Čeh, in vojaški župnik Marzidovšek, Slovenec nekje od Ponikve. Stehlik se je bil popolnoma podomačil, govoril je čisto hrvaščino; gromoviti glas se je kaj prilagal njegovi velikanski postavi s košatimi brki. Vojaška uprava se ni upala ugovarjati, ko je zdravil kar v bolnišnici popolnoma zastoj in je včasih čakalo na njegovo ordinacijo do petdeset kmetov. Pozneje je postal zdravnik-šef v generalnem štabu. Jeglič je začel v Ljubljani z izvrševanjem tega,

kar je v Bosni in Hercegovini deloma že bilo. Ni prišel kot novinec; zasledoval je že v Sarajevu dogodke v Sloveniji in bil ves čas, kakor pripoveduje sam, tudi naročen na slovenske časopise. Če so ljubljanski naprednjaki mislili, da bo svojega prednika in Mahniča zatajil, so bili v hudj zmoti. Sicer pa oni Mahniča ali niso razumeli ali so ga pa jemali premočno resno. Bržčas je bilo od vsakega nekaj. V kulturni in politični zgodovini Slovencev je označen Mahnič s temno točko. Hrvatje, med katere je bil odšel na Krk kot škof, ga prištevajo med svoje največje sinove. Pokopali so ga s častmi, ki se izkazujejo le prvim možem naroda. Zadnje počivališče so mu odkazali pod arkadami na zagrebškem Mirogoju v skupni grobnici poleg narodnih velikanov, ki so že za svojega življenja bili kos zgodovine. Pozneje je bil prepeljan z enakimi častmi v cerkev sv. Ksaverja pri Šestinah. Tako ob smrti kakor ob prevozu njegovega trupla na sedanje mesto se je vse hrvaško časopisje, brez izjeme poklonilo v največjem spoštovanju spominu njegovega duha. In to nekaj pomeni; zakaj Zagreb ima svobodne zidarje in dve loži! — Se je bil morda Mahnič na Krku spremenil? Ali mu je znabiti šele njegova internacija po Italijanih ovila pri Hrvatih okoli glave venec slave? Vsekakor disakord, ki ga bo moral zgodovinar pojasniti. Eno je že danes gotovo: teza Mahničeva o maliku nacionalizmu se skoraj potrjuje; pogled na Italijo, Nemčijo, Madjarsko in drugod po svetu govori za njo.

Prva Jegličeva beseda ob njegovem prihodu v Ljubljano je bila posvečena slovenskemu vseučilišču! Bil sem tisti večer kot opazovalec med manifestanti pod njegovim oknom, pa morem reči, da s takim navdušenjem ni bil v Ljubljani še nihče sprejet. Od čevljarskega mostu do Poljan glava pri glavi; lampijončki in baklje, zastave, godba, petje. Vzklikanje brez konca in kraja. Srednješolska mladina vsa na nogah, od najmanjšega prvošolca do

bradatega maturanata. Vsa Ljubljana je tonila v deliriju narodnega navdušenja. — Slovenec, zlasti Ljubljčan, rad pozabi, pa utegne kdo reči, da pretiravam. Za take primere je potrebna zanesljiva priča. Imam jo. Kdor dvomi, naj vzame v roke »Slov. Narod« tistih dni. Meni ga ni treba; imam še vse v spominu.

Slovenec se pa tudi rad navdušuje; celo za stvari, ki ga bodo morda že jutri teple, posebno če je kozarec zraven. Ob zvokih godbe ga pa sploh zapusti razum. — O neki priliki sem vprašal na Rožniku Cankarja, kdaj piše. Odgovoril je: »Včasih sem pisal kadarkoli, kakor sem bil pač razporežen. A biti sem moral vedno popolnoma sam, da sem imel vse pred očmi in me ni nič motilo. Zdaj pišem vedno zjutraj, navadno od šeste ure dalje, ko mi je glava najbolj čista. Če bi pisal podnevi ali zvečer, ko so misli polne drugih vtiskov, bi bilo slabo. Alkohol in godba sicer poživljata misli, zavajata pa rada v pretiravanje. Prav tako večerne ure. Vsako umetno navduševanje je škodljivo; misli morajo prihajati popolnoma proste iz globine, nemotene in čiste. Če se kdaj silim in pišem tudi zvečer, dostikrat drugi dan raztrgam. — Enodnevniki članki in beleške — to je nekaj drugega. Resen človek pa tudi na te polaga važnost. — Najbolj se mi gabiyo napitnice ob polnih kozarcih. Le opazuj. Govornik govori in je prepričan, da govori resnico. V resnici pa laže — tako laže, da verjame samemu sebi in je ganjen do solz. Drugi, ki bi tudi radi govorili, se jeze; ko pa pridejo sami na vrsto, so ravno taki. Fej!« — Resnično: velika dela trajne vrednosti more dati le jasna misel. Tudi navdušenje je potrebno, gotovo; izvirati pa mora iz globokega prepričanja in jasnosti cilja.

Noben zidar ne začena hiše pri strehi; osnova vsake učenosti je abeceda. Brez ljudske ni srednje, brez te ni visoke šole. Nesmiselno je bilo klicati po visoki, ko še srednjih šol nismo imeli, Komaj

dano, je Heglova državna ideja s temi besedami nepravilno podana), ampak ker se je ta inteligenca v svoji sebičnosti preveč odtujila ljudstvu, iz katerega je izšla — v tem tiči vzrok, da ni bila slovenskemu narodu nikoli tista živa opora, ki bi mu lahko bila in po svoji izobrazbi morala biti. Res je, še enkrat pravimo: res je, da velik del inteligence čuti in je vedno živo čutil z našim ljudstvom in našim narodom. Zato pa je bila usoda tega dela prej ko slej, da ga je petolizništvo odrinilo v kot.

Tu bi bilo tisto res hvaležno polje, na katerem bi lahko Lajovic obdelal vse slabe strani našega izobraženstva in obenem v prstom pokazal na vzroke teh slabih strani. Kajti v človeški družbi je že tako, da ima vsak njen pojav tudi svoje posebne, v njej bivajoče vzroke. In kakor je res, da ni ozdravitve, dokler se del družbe ne zave svoje pomanjkljivosti, tako je gotovo, da bo zapadel v mrtvičnost kljub svoji zavesti, če mu ne pomagamo, reziati gnulobo iz telesa družbe, ki ga kuži.

Vendar se nam zdi, da Lajovic tega ne bo storil. Že ve zakaj. Mi pa tudi!

Ljubljanski dnevnik in Faust

Glavni dnevnik dravske banovine — kakor znan najboljši informiran in najbolj informativen časnik sveta — ima v uredništvu celo Philipsa, da more postreči bralcem z najbolj svežim blagom. Radijske postaje vsega sveta izdajajo tedenske programe, iz katerih naj bi bilo razvidno, kaj bodo razširjale sledeči teden. Kakor pri voznih redih pa so pridržane spremembe, ki morejo biti seveda samo posledice v naprej določenih in obenem važnih dogodkov. Tako so oddajale brez napovedi v programih vse francoske in italijanske postaje v Silvestrovi noči »Fausta« iz pariške narodne opere. V presledkih sta pariški napovedovalec in milanska napovedovalka v francoščini in italijanščini navajala stanje igre, zasedbo, pa tudi to, da je pri predstavi navzoč predsednik republike Lebrun. Mislilemu poslušalcu se je moral roditi vtisk, da je francosko-italijanski sporazum izvršena stvar, tako učinkovita je bila ta umetniška — v resnici umetniška — uprizoritev, čeprav je bilo povedano, da je to benefica tenorja, ki je pel Fausta. To se je godilo zadnjega dne preteklega leta. Ko si pa zjutraj, na novoletni dan, odprl najbolj informativni časopis sveta, si smel ugotoviti, da je francosko-italijanski sporazum dokončno utonil. Na široko se je ta časopis razpisoval o tem in z vso preciznostjo natančnosti in resnicoljubnosti je ponesel ta sporazum k pogrebu. Danes, v četrtek po Novem letu, pa seveda ni mogoče več skrivati, da se je tisti Laval, ki ga ni mogoče postaviti na glavo, ker se narobe tudi tako piše, sinoči odpeljal v — Rim! In da bravstvo ne pride do spoznanja, da je bilo za novo leto malo potegnjeno, je treba pisati tudi o — nenadnem preobratu. Ali se spominja ta najbolj informativni časopis, da še ni dolgo, ko je tudi napo-

vedoval, kako bo, potem pa tistega ni bilo? Ali se zaveda ta časopis, da zna pri takem poročanju nastati mnenje, da je poročal samo želje, ne pa resnice, ko je pokopaval navedeni sporazum? Ali pa tudi ve, kakšne posledice more roditi tako mnenje pri resničnem javnem mnenju v Evropi? Najbrž ne! — Spectrum.

Tudi uradnik je potreben zaščite

Uradnik — recimo, da se piše Matevž Kozlevčar — ima 2500 Din mesečne plače. Živel je redno, dokler ga ni zadela nesreča. Od izdatkov za stanovanje, hrano, šolo in druge tekoče stvari mu je ostalo še toliko, da je lahko primerno oblačil sebe in svojo družino. Seveda proti odplačevanju v mesečnih obrokih. Tudi kurivo in še nekatere potrebščine je nabavljal na obroke. Plačeval je na štiri, pet strani po 100 do 200 Din mesečno. Nesreča ga je spravila v zadrego. Novi upnik ni čakal; zahteval je vse naenkrat. Nemogoče. Tožba. Rubež. Drugi upniki, prestrašeni, tudi niso potrpežli. Prvi tožbi je sledila druga, tretja. Nove rubežni, novi stroški; nadaljnje rubežni, nadaljnji stroški. Čovek, ki je živel ves čas v redu, se ne bo izmotal več. Kdo ga ščiti? Nihče. Davke plačuje v redu — saj mu jih kar odtegujejo; v socialne namene dá v redu — saj mu kar odtegujejo — pa vendar, čovek je uničen. Drugi, mnogo večji od njega, skrivajo, in se še pritožujejo zoper sleherni davčni nalog. On ne more skriti ničesar — vse je na dlani, vse mu vzamejo kar sami. Drugi, mnogo večji od njega, zaprosijo za prisilno poravnavo, napovedo stečaj; on, ki plača vse v redu, ki mu vse vzamejo, tega ne more; njemu vzamejo še srajco. Ne samo njemu — njim vsem; tisoče jih je. Ali za te in take res ne more biti zaščite?

Kdo je kriv?

Neka grda zadeva razburja te dni pošteno Ljubljano. Kakor pa beremo v »Jutru«, je prav za prav stara že nekaj let:

»Da mora imeti mladi, v vseh boljših družbah upeljeni zobni tehnik opravlja z nekimi sumljivimi, nemoralnimi zadevami, o tem je bila policija prvičkrat obveščena že pred leti. Takrat ji je dospela ovadba, da je Jožko Bevc hotel v svojem stanovanju napraviti nekemu dekletu silo. Toda družba, ki je bila tedaj z dekletom pri njem, je ob pravem času vlomila vrata in preprečila dejanje.

Širite in naročajte naš tednik!

Če je »Jutrovo« poročilo resnično, in o tem ne dvomimo, izhaja iz njega povsem jasno in nedvomno, da bi poznejših ogabnosti ne bilo, če bi bili takrat napravili konec in red, kakor je treba.

ska šola v Marijanišču; dekliška ljudska šola šolskih sester v Lichtenthurnovem zavodu na Poljanah; zunanja in notranja dekliška šola, dekliška meščanska šola in žensko učiteljske pri uršulinkah. Pri vseh teh šolah so bili, kakor še danes, tudi internati. Internat za srednješolce je bil samo v Alojzijevešču. Otroško zavetišče samo eno: »Kleinkinder-Bewahranstalt« v Sv. Florijani ulici. — Vsi ti zavodi so bili odprti tudi Nemcem, ki so imeli poleg tega še: mestno nemško ljudsko, ki se jej je pozneje pridružila še zasebna šulferajnska šola; dr. Josipa Waldherrja zasebni deški srednješolski zavod z internatom v Beethovnovi ulici (gojenci tega zavoda so bili uniformirani); Irme Huthove »Mädchen-Erziehungsanstalt« z internatom na Poljanah; Mahrov »Handels-Lehranstalt« na Krekovem trgu, in več nepomembnejših tečajev. Razume se, da so ti zavodi bili dostopni tudi Slovincem, Nemci so jih celo vanje napravnost vabili. Mnogo slovenskih otrok je napolnjevalo zlasti obe nemški ljudski šoli. O vzrokih in posledicah tega na drugem mestu.

Predvsem je očitno velika razlika med številom zlasti ženskih javnih in zasebnih šol; še bolj pa, kako malo je bilo poskrbljeno z javnimi šolami za višjo izobrazbo slovenske ženske mladine. Zbode pa tudi veliko število nemških zasebnih učnih zavodov v slovenski Ljubljani. Brezbrižnost poklicnih činiteljev na tem področju ni ostala brez posledic. — Slovenski ženski mladini sta omogočali do neke mere višjo izobrazbo samo obe učiteljski: državno in uršulinsko. Premožnejši starši so dajali prednost uršulinskemu, kjer so se vzgajale tudi mnoge plemkinje. Precej slovenskih deklet je šlo v Gradec, Innsbruck, na Dunaj in drugam. Višja izobrazba je bila potrebna za dobro partijo. Biti učiteljica, je pomenilo postati stara devica ali kvečjemu žena srednjega uradnika. Učiteljski poklic tudi ni bil mikaven; šolska obveznost še ni bila ukoreninjena, učitelj ni imel posebnega ugleda; plača slaba. Slovenski razumnik je bil pri izbiri neveste v največji zadregi. Lepih je bilo dovolj, petičnih manj; lepih in petičnih še manj. Največ absolventov je nastopilo pot v življenje zadoženih do vrata. Imoviti starši niso dali radi svoje hčere uradniku-nimaniču, in če so jo, je moral biti naj-

Samo tole vprašanje mora priti na jezik vsakega pravicoljubnemu državljanu:

Vsak Slovenec naj bere tednik »Slovenija«

MALI ZAPISKI

Prepovedana knjiga.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti v naši državi knjigo »Die Kriegssursache«, ki jo je spisal dr. Miša Bogičević in je izšla v Zürichu v Švici.

»Opominj«,

ki ga je bral prijatelj našega lista ob železniškem prehodu pri postaji Limbuš tik Maribora v takšile prelepi slovenščini:

»Prepovedano je vsakteremu stopiti na cesto železno in obcestje, tako tudi bodisi kakor koli poškovati cesto in njene naprave, odpirati samolastno cestne pregrade motiti napeljavo telegrafa in zoperstavljanje ljudem, kateri imajo opravilo pri železni cesti. Kdor bi storil kaj takega, bo pokorjen z vso ostrostjo kakor postava zapoveduje.«

Zaprti radi slovenščine.

Reka, 30. decembra 1934. Dne 5. decembra so bili aretirani v vlaku iz Reke v Trnovo štirje naši srednješolci, dva brata Rebec, Butinar in še neki drugi, za katerega ne vemo imena. Odpeljani so bili, kot smo poročali v koperske zapore pod obdolžitvijo protidržavnega rovarjenja. Ker jim niso mogli ničesar dokazati, so jih končno izpustili. Vsi štirje fantje nosijo vidne sledove batin in mučenja. Povod njihove aretacije in nasilnega zasledovanja oblasti je bil slovenski jezik, ki so se ga posluževali v zasebnem razgovoru na poti v in iz šole.

»Istra.«

Popravek.

K članku »Naša akademska mladina in njene naloge«. (Štev. 51.)

V stavku: »Še nismo tako daleč, da ne bi veropoved še vedno v neki meri odločala glede zbiranja in formiranja akademskim skupin...« je pri tisku izpadla pred besedo »veropoved« beseda »narodna«, kar poivaria smisel celega odstavka. Obžalujemo neljubo pomoto. — Uredništvo.

Spominjajte se našega tiskovnega sklada!

Urednik in izdajatelj Julij Savelli v Ljubljani.

par učnih knjig za nižjo gimnazijo. Jeglič je prišel iz Bosne. Bošnjak je miren in preudaren; kar reče, navadno tudi stori. Okupacija je izbila še muslimanu kismet iz glave. Jeglič je rekel in — začel. Poslal je v svet može usposobit se za pouk na srednji šoli. In da pripravijo učbenike. Hkratu je začel graditi v Št. Vidu nad Ljubljano gimnazijo. Zbiral je ves narod po vinarijih. Tudi moj oče, ki sam ni nikdar videl šole od znotraj, je dal; in mati in sstri. Kdo je videl kaj takega, da bi ne ostalo samo pri besedi! Slovenci smo bili dotlej vajeni, navduševati se ob kozarcu evička, ropolu bobnov in vrših pločevinastih trobent — preko tega — nak. Nasprotnik je odrevenel od strmenja, navdušenje je splahnelo. Porojeno je bilo pač zvečer, ko misli niso povsem čiste, ob svitu bakelj in akordih zanosnih poskočnic. Iztreznjenju je sledila skrb: škofova gimnazija bo samo vzgajališče mežnarjev in ministrantov. Kaj so neki mislili tisti večer? Morebiti, da jim je škof prinesel framasonsko ložo v žepu? — Prvi je sledila druga skrb: Slovenski narod bo izkrvavel za škofovo gimnazijo. A narod jih ni več poslušal; bilo je prepozno. Škof je res prišel v stiske; zapela je sekira v gornjegrajskih škofijskih gozdovih. In zdaj se je pojavila tretja in največja skrb: tabor svobodnomiselnih naprednjakov se je zbal zmanjšanja vrednosti posesti mrtve roke...

Naprednjaki sami še fige niso dali od sebe. Kar so storili, je bilo zgolj slučajno, neorganizirano, nesistematično delo posameznikov. Dunaj se še zganil ni; pred očmi mu je plavala znamenita culica s slovensko književnostjo. Jeglič se je namenil zamenjati »culico« s polico in jej dati trdno podstavo s streho nad njo. — Ljubljana, od leta 1882. v slovenskih rokah, je tedaj imela: dve petrazredni deški ljudski šoli, eno na Čojzovem grabnu, drugo na Ledini; dekl. osemrazrednico v bivši reduti na Sv. Jakoba trgu; moško in žensko učiteljske na Resljevi cesti; obrtno šolo v bivši Virantovi hiši na Sv. Jakoba trgu; dvojezično nižjo, ki je veljala za slovensko, in popolno nemško gimnazijo, obe v poslopju starega liceja na Vodnikovem trgu, ter nemško veliko realko v poslopju Kranjske hranilnice, kjer je še sedaj. Poleg teh javnih so bila še samostanska učilišča s pravico javnosti: deška ljud-

manj »doktor«, sodnik ali profesor. Posebno v eoni so bile hčere podeželskih oštirjev in trgovcev. Tak podeželski veljak je ni dal rad navadnemu uradniku, ki ga je imel za »lačenbergerja«. Še nedavno se je eden takih ostankov preteklih dni na zelo vidnem mestu izrazil, da mu dajo »lačenbergerji« več dela ko vse drugo. Od samega zraka človek ne more živeti, in brez njega tudi ne; prav tako ne od samega optimizma. Tiste dni je uradnik bil sicer v visokih čisljih, a kadar je šlo zares, je odločala — mošnja.

Marsikateri zdravnik, sodnik, odvetnik itd. je tedaj snubil miže — po koranu, ki ne dopušča videti neveste pred poroko. Kaj lepota, kaj izobrazba! Dota, dota! Da je bilo le trohice nemščine in malce glasovirja, pa je bila stvar idealna. — In tako se je primerilo — tam neke na Notranjskem — da je žena uglednega veljaka v družbi, pomenkujoči se o voznjah po morju in delfinih, ker se je hotela postaviti, vzkliknila na ves glas: »Kajne, Fric, tista peresa na mojem klobuku so od delfina?« Možu kri v glavo; pozabil je na svoje in svoje žene dostojanstvo in se je zadrhl nad njo: »Molči, molči, baba, če te nihče ne vpraša!« Rejica je bila pač v svoji nevednosti zamenjala noja z delfinom. Taka zadevščina je kočljiva, posebno če so zraven »prijateljice«, ki ne znajo molčati. — Pa je vendar ta žena z dosti dote bila še vedno boljša od rodoljubkinje, ki je na cesti iz Logateca, videča prihajati gručo kmetov, rekla svojemu možu in sinovom: »Dajmo nemško, ko pridejo mimo, da bodo slišali...«

Ne pišem zgodovine, kar sem poudaril že v uvodu; omejujem se samo na simbolično prikazovanje najbolj značilnih dogodkov, ki so v zvezi s snovjo. Tupatam se mi jih zdi potrebno analizirati, da se pokaže zveza bodi v obliki vzroka ali posledice. Med vzrokom in posledico ali učinkom je vselej še nekaj — in tisti nekaj je čisto zanimivejši od vsega drugega že zato, ker lahko dá pečat svoje biti vsem nadaljnjim dogodkom. Pilat je prišel v vero slučajno, prav tako slučajno živi v mojem spominu mož, ki je bil svoje dni tih, a velik dobrotnik slovenske mondene Ljubljane.

(Nadaljevanje prih.)